

УДК 328.28

Міжнародний тероризм у системі внутрішньої та зовнішньої політики ФРН

П.В. ЩИГОЛЕВ

Воєнно-дипломатична академія Міністерства Оборони України, м. Київ, Україна,
E-mail: smoklial@yandex.ru**Авторське резюме**

Складність проблеми суспільної радикалізації, що призводить до тероризму, в тому, що її основою є і кризові явища у соціально-економічній, політичній, духовній сферах, і контекст міжетнічних та міжрелігійних відносин, геополітичних та зовнішньоекономічних впливів. Це проблемне підґрунтя, на якому відбувається трансформація процесів радикалізації у безпосередню загрозу здійснення терористичних актів, стає дедалі відчутнішим в окремих країнах-членах Європейського Союзу. Світова фінансово-економічна криза, яка значно вплинула на добробут населення, передусім у Греції, Іспанії, Італії, призвела до зростання кількості терористичних акцій, організованих членами ліворадикальних та анархістських груп. За даними Європолу, спостерігається посилення агресивності цих угруповань, для яких пріоритетними цілями стали органи державної влади. При цьому майже удвічі зросла частка терористичних актів із використанням вибухових пристроїв. Пошук ефективних шляхів протидії радикалізації, екстремізму та тероризму без перебільшення можна назвати одним із найбільш серйозних викликів ХХІ ст. для більшості провідних країн світу. На сьогодні вже ні в кого не викликає сумнівів той факт, що ефективна діяльність у цій сфері потребує системного підходу з боку держави, не обмеженого вузькими національними межами. Як свідчить міжнародний досвід, загроза поширення радикалізму, екстремізму та тероризму набуває дедалі глобальніших масштабів. При цьому вона має не тільки спільні (або схожі) коріння, а й загальні тенденції трансформації та адаптації до сучасних умов, а відповідно – і схожі системні методи протидії. Досвід провідних країн світу дозволяє встановити найбільш загальні (концептуальні) підходи до визначення основних принципів, напрямів і форм діяльності держави у сфері протидії радикалізму, екстремізму та тероризму.

Ключові слова: фінансово-економічна криза, радикалізм, екстремізм, тероризм, терористичні акції, протидія тероризму.

International terrorism in internal and foreign policy of Germany

P.V. SHCHYHOLEV

Military diplomatic academy of the Ministry of Defense of Ukraine, Kyiv, Ukraine,
E-mail: smoklial@yandex.ru**Abstract**

Complexity of the problem of social radicalization that lead to terrorism, because it is the basis and the crisis in the socio-economic, political and spiritual spheres, and the context of inter-ethnic and inter-religious relations, geopolitical and foreign influences. This is a problematic basis on which the transformation processes of radicalization in immediate threat of terrorist attacks, it becomes more tangible in some member states of the European Union. The global financial and economic crisis, which significantly affected the welfare of the population, especially in Greece, Spain, Italy, led to an increase in the number of terrorist acts organized by members of the radical left and anarchist groups. According to Europol, there has been increasing aggressiveness of these groups, which have become priority objectives authorities. Moreover, almost twice the share of terrorist attacks using explosive devices. Finding effective ways to counter radicalization, extremism and terrorism, without exaggeration, be called one of the most serious challenges of the XXI century for most of the leading countries of the world. In today no one doubts the fact that effective work in this area requires a systematic approach by the state, not limited by narrow national boundaries. International experience suggests that the threat of the spread of radicalism, extremism and terrorism is becoming more global scale. Thus it is not only the common (or similar) roots, but also the general trends of transformation and adaptation to modern conditions, respectively - and similar systematic countermeasures. Experience of leading nations to set the most common (conceptual) approach to the formulation of guidelines, directions and forms of state activity in combating radicalism, extremism and terrorism.

Keywords: financial crisis, radicalism, extremism, terrorism, terrorist attacks, counter-terrorism.

Постановка проблеми. На початку ХХІ ст. тероризм став однією з найбільших загроз міжнародній безпеці. Процеси глобалізації призвели до інтернаціоналізації тероризму, трансформації його ідеологічної та інституційної бази, суттєвого розширення форм і методів.

Протягом останніх років світова спільнота усвідомила, що тероризм починає домінувати

над такими небезпечними світовими загрозами, як організована злочинність, наркобізнес, ядерні та екологічні катастрофи. Це обумовлюється насамперед тим, що тероризм стає найпоширенішим засобом вирішення конфліктів і тиску на владні структури різних держав.

Насильство вражає як високорозвинені країни, так і периферію цивілізованого світу.

© П.В. Щиголев, 2014

«Метастази тероризму» охоплено практично всі континенти, але найбільше людство непокоїть виникнення передумов терору глобального рівня, що нині спостерігається на Євразійському континенті. Хвиля терористичних актів, що прокотилася останнім часом планетою, вкотре підтвердила відомий постулат, що тероризм не має кордонів. Крім того, очевиднішим стає той факт, що боротьба з тероризмом – це не проблема будь-якої окремо взятої держави, адже терористи, продовжуючи криваві злодіяння в різних куточках планети, не просто кинули виклик людству. Власне кажучи, вони розв'язали третю світову війну проти світового співтовариства. Сучасний тероризм не має єдиного джерела, він не є штучно створеним, адже це ситуація (політична, соціальна, психологічна, технологічна тощо), накладена на певні ідеї та ідеологеми. Він є особливою формою насильства, точкою перетину ситуації та ідеї. В умовах відкритості кордонів та єдиного світового інформаційного простору виникає потенційна загроза поширення в Україні таких небезпечних явищ, як екстремізм і тероризм [1, с. 3].

Зокрема, у Концепції боротьби з тероризмом, яка схвалена Указом Президента України від 25.04.2013 року № 230/2013, зазначено: «Україна поділяє стурбованість світової спільноти щодо таких глобальних загроз людству, як поширення тероризму, у тому числі пропаганда терористичної ідеології, застосування терористичних методів для досягнення злочинної мети. У цьому зв'язку в Стратегії національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється» поширення тероризму визначається як один з чинників, що загрожує глобальній міжнародній стабільності та негативно позначається на безпековому середовищі держави» [2].

Процес поглиблення інтеграції України у глобальний безпековий простір потребує адекватного коригування системи державного управління у сфері забезпечення безпеки з урахуванням необхідності її синхронізації із загальносвітовими підходами до проблеми запобігання терористичній загрозі. З цією метою держава активізує національні зусилля, двостороннє, регіональне і міжнародне співробітництво у сфері боротьби з тероризмом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню міжнародного тероризму і наслідків його деструктивних дій присвячено чимало праць вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: М. Гуцало [3-4], В. Канцір [5-6], В. Крутов [7], В. Ліпкан [8], В. Антипенко [9], І. Трунов [10], Дж. Розі [11], С. Розен [12] та інші. Вони, зокрема, досліджували питання поняття та сутності тероризму, його класифікації, причини й умови його виникнення. Але таке актуальне питання, як позиція провідних країн світу щодо протидії радикалізму, екстремізму та тероризму досліджено недостатньо.

Мета дослідження – розкрити особливості формування внутрішньої та зовнішньої політики ФРН у боротьбі з міжнародним тероризмом.

Виклад основного матеріалу. Виклики тероризму створюють широкий спектр актуальних завдань, що вимагають від провідних держав світу, у тому числі ФРН, невідкладного рішення щодо запобігання тероризму. Для аналізу діяльності німецького уряду в сфері боротьби з міжнародним тероризмом необхідно, насамперед, визначити, яке місце ця діяльність займає в системі внутрішньої й зовнішньої політики ФРН.

Очевидно, що боротьба з тероризмом є однією з головних завдань сучасної політики безпеки Німеччини. При цьому важливо, що після закінчення «холодної війни» сприйняття й поняття безпеки істотно змінилися, як і увесь світ у цілому, і, відповідно, істотні трансформації торкнулися сфери зовнішньої політики й політики безпеки. Теракти 11 вересня 2001 р. поставили під сумнів звичну концепцію як внутрішньої, так і зовнішньої політики в сфері безпеки різних держав, а також зробили більш очевидними й прискорили зміни світової структури безпеки. У загальному розумінні безпека об'єктивно означає відсутність небезпеки, у суб'єктивному плані – впевненість індивіда, групи індивідів або цілої держави в захищеності від можливих небезпек. Безпека людей є однією з головних причин формування держав, яким для цього надаються широкі владні повноваження. Забезпечення державою безпеки своїх громадян закріплено в нормативно-правових актах більшості країн світу, також у конституції ФРН [13, с. 320-321].

Із часів утворення держав звичайним є поділ безпеки на внутрішню й зовнішню.

Внутрішня безпека відноситься до розділу політичної системи, що містить суб'єкти, структури, які приймають рішення й матеріальний зміст (програми), які беруть участь у здійсненні політики внутрішньої безпеки й визначають її. У цьому сенсі політику безпеки можна описати як політичну сферу, в якій поряд із представниками політико-адміністративної системи задіяний цілий ряд інших політичних і суспільних гравців (розвідувальні органи, поліція, служби безпеки, об'єднання приватної економічної безпеки, групи із захисту прав громадян).

Під забезпеченням зовнішньої безпеки розуміється захист держави від інших держав. Міжнародна безпека багатогранна й перебуває в тісному взаємозв'язку з безпекою кожної конкретної країни.

Міжнародний тероризм став одним з факторів розмивання кордонів між внутрішньою й зовнішньою безпекою.

Ще недавно головною функцією будь-якої держави вважалось забезпечення безпеки сво-

єї країни, свого суспільства від військової загрози ззовні. Із другої половини ХХ століття зміст поняття безпеки став розширюватися. Основні західні держави, у тому числі й ФРН, прийшли до усвідомлення того, що забезпечити власну безпеку від військової загрози зусиллями окремої держави не просто важко, а неможливо. Рецидиви таких спроб в історії були, і всі вони закінчувалися жалюгідно, тим більше що поняття перемоги в сучасній глобальній війні радикально змінилося в порівнянні з колишніми часами. В ядерній війні - це «перемога» над усім людством, тому що, швидше за все, загинуть і переможені, й «переможці». Тому найважливішою відмінною рисою сучасної ситуації стало зростаюче розуміння того, що забезпечення міжнародної безпеки - це колективна проблема, вирішити яку можливо тільки спільними зусиллями, шляхом компромісів і взаємоприйнятих кроків назустріч один одному.

Німецька федеральна система внутрішньої безпеки перебуває в цей час під тиском змін у загальносвітовій політичній системі. Зміна пріоритетів безпеки веде до зростання значення внутрішньої безпеки, але разом з тим безпека внутрішня може бути забезпечена тільки в умовах зовнішньої стабільності.

Поряд із сучасним глобальним тероризмом є й інші тенденції, які роблять глибокий вплив на зміни внутрішньої системи безпеки ФРН.

З одного боку, це процес інтернаціоналізації і європеїзації внутрішньої безпеки: тут відбувається утворення нових органів і служб, які спрямовані на координацію діяльності з охорони європейських кордонів, усе більше тісним стає також співробітництво національних спецслужб (наприклад, найближчим часом передбачається розширення «Європолу»). Стоїть також питання про створення європейської прокуратури, що також піднімає тему формування європейського кримінального права й кримінального суду.

З іншого боку, ще однією тенденцією є втрата поліцією й спецслужбами монополії на забезпечення безпеки: елементи системи безпеки знаходять все більше визнання, що вимагає переосмислення повноважень та взаємовідносин між цими структурами [14, с. 132-133].

Ці тенденції свідчать про те, що тепер мова вже йде про так зване «розширене поняття безпеки», яке більше відповідає сучасній політичній ситуації. У цей час відбувається усвідомлення комплексного характеру безпеки, коли до традиційних військових викликів додаються інші, невоєнні (екологічні, економічні, енергетичні, інформаційні й ін.) і їхнє значення зростає. Всі ці виклики відносяться одночасно до сфер і внутрішньої, і зовнішньої безпеки, які усе складніше відокремлювати одну від одної. Границі між внутрішньою й зовнішньою, приватною й державною безпекою стають усе

більше розмитими. Внутрішня безпека розглядається тут як один з аспектів «розширеного поняття безпеки».

Відповідно до цього нового розвитку дотепер розділені сфери діяльності німецької поліції, спецслужб і армії, а також приватних служб охорони й безпеки повинні бути зведені в єдину мережу. Іншими словами, постає питання про створення нової архітектури безпеки. Як зразок для майбутніх конструкцій німці взяли створене 8 жовтня 2001 р. у США Міністерство національної безпеки, яке координує діяльність більш ніж дюжини федеральних відомств у сфері боротьби з тероризмом, включаючи Центральне розвідувальне управління (ЦРУ) і Міністерство оборони.

Поки, однак, створення подібної структури у ФРН нагромаджує на цілий ряд істотних труднощів і обмежень, пов'язаних, у першу чергу, з іншою ідеологією побудови системи державної безпеки, що базується на так званому «кооперативному федералізмі». Самостійні органи безпеки федерації, наприклад Федеральна поліція і поліція земель, є лише частиною загальної системи безпеки. Набагато більше автономні системи, як Федеральне відомство кримінальної поліції, Федеральне відомство з охорони конституції, Федеральне відомство з цивільної оборони та надзвичайних ситуацій. Однак, як вважають німецькі експерти, їхнє злиття в єдину спеціальну службу безпеки неминуче поставило б під питання всю систему федералізму Німеччини.

А це вимагало б внесення змін до Основного закону (конституції). Тому в середньостроковій перспективі була поставлена ціль більш чіткого розподілу завдань у протидії тероризму як по вертикалі - на рівні земель, федерації і ЄС, так і по горизонталі - між окремими відомствами й службами. Із провалом роботи Комісії з федералізму дискусія про федеральну реформу, і разом з тим про нову архітектуру системи безпеки, була у ФРН на певний час припинена. Нова «велика коаліція» відновила розгляд даної проблеми.

Передбачається, що в сфері внутрішньої безпеки федерація повинна одержати в майбутньому більш широкі повноваження в боротьбі з тероризмом.

Сучасний міжнародний тероризм, будучи невід'ємною частиною викликів глобалізації, багато в чому визначає трансформацію внутрішньої й зовнішньої політики ФРН, включаючи політику в галузі безпеки. Гарантування миру й стабільності вимагає нової, більш широкої трактовки поняття безпеки. Внутрішня безпека держави невіддільна від міжнародної безпеки, і її забезпечення, більш ніж будь-коли, вимагає багатосторонніх, колективних зусиль, заснованих на тісному співробітництві держав.

Висновки. Німецькі інститути безпеки, як,

втім, і європейської, і міжнародної безпеки в цілому, стоять перед необхідністю серйозного реформування. Їхня трансформація, стимульована глибокими зрушеннями в світовому порядку й системі міжнародних відносин, далека від завершення. Поки з певною долею впевненості можна визначити лише деякі головні напрямки їхньої можливої еволюції.

Очевидним є назрілий перехід від міждержавних союзів і альянсів до міжнародних організацій регіонального й глобального характеру, від переважно політичної до міжнародно-правової системи.

Повинні бути зроблені необхідні висновки з того, що міжнародна система безпеки стає де-факто й де-юре глобальною. Разом з тим, відбувається одночасно регіоналізація світового порядку що стимулює – й буде стимулювати надалі – появу поряд з ООН як глобальної організації безпеки все нових регіональних структур і механізмів.

Також на теперішній час триває перехід від переважно воєнно-політичної до всеосяжної

безпеки: її найважливішими аспектами стають нетрадиційні (невоєнні) виклики й загрози. Відповідно, змінюються інструменти забезпечення безпеки. Її військово-силова складова доповнюється й заміщається «м'якою силою». Росте число й вплив неурядових гравців – як міжнародних організацій, так і різних структур.

Із закінченням «холодної війни» діалектика підтримки безпеки й стабільності визначається переходом, хоча ще далеко не завершеним, від протистояння й взаємного стримування до взаємодії й співробітництва, від дискримінаційної, по суті, системи – до системи рівноправних відносин.

Поки, однак, революційні зміни в системі міжнародної безпеки не супроводжуються революційною трансформацією інституціональної структури. Її неадекватність сучасним загрозам і викликам визначається відносною слабкістю й неефективністю традиційних інститутів, які мають потребу в термінових і діючих реформах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Запобігання радикалізації і тероризму: міжнародний досвід і національний вимір [Текст]: збірник матеріалів «круглого столу» / за ред. М.Г. Гуцало. – К.: НІСД, 2012. – 104 с.
2. Концепція боротьби з тероризмом. Указ Президента України від 25.04.2013 р. № 230/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/230/2013>.
3. Гуцало М.Г. Формування механізмів протидії міжнародному тероризму [Текст] / М.Г. Гуцало // Стратегічні пріоритети. – 2011. – № 2 (19). – С. 156-162.
4. Гуцало М.Г. Новий профіль міжнародного тероризму [Текст] / М.Г. Гуцало // Стратегічні пріоритети. – 2012. – № 4. – С. 174-181.
5. Канцір В.С. Тероризм як ознака соціально-психологічної кризи суспільства [Текст] / В. Канцір // Право України. – 2010. – № 3. – С. 197-203.
6. Канцір В.С. Філософія міжнародного тероризму: правовий вимір [Текст]: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук, спец.: 12.00.12 – філософія права / В.С. Канцір. – Л.: Львівський держ. ун-т внутрішніх справ, 2011. – 34 с.
7. Крутов В. Концептуальні підходи до проблеми виникнення та поширення екстремізму й тероризму [Текст] / В. Крутов // Державна політика протидії тероризму: пріоритети та шляхи реалізації: збірник матеріалів «круглого столу» / за ред. М. Г. Гуцало. – К.: НІСД, 2011. – 120 с.
8. Ліпкан В.А. Боротьба з тероризмом [Текст]: монографія / В.А. Ліпкан. – К.: КНТ, 2009. – 192 с.
9. Антипенко В.Ф. Механізм міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом [Текст]: дисс. ... д-ра юрид. наук, спец.: 12.00.10 / В.Ф. Антипенко; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России. – М., 2004. – 476 л.
10. Трунов И.Л. Тероризм. Правовые аспекты противодействия. Нормативные и международные правовые акты с комментариями [Текст] / И.Л. Трунов. – М.: ЭКСМО, 2007. – 768 с.
11. Rosen S.J. Measures Against International Terrorism [Text] // S.J. Rosen, R. Frank. – London: World Security, 2009. – 201 p.
12. Rosie G. The Directory of International Terrorism [Text] // G.Rosie. – Edinburgh: Mainstream, 2008. – 218 p.
13. Hirschmann K. Der Kampf gegen den Terrorismus. Strategien und Handlungserfordernisse in Deutschland [Text] / K. Hirschmann, C. Leggemann (Hrsg.). – Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag GmbH, 2010. – 432 s.
14. Lange H.J. Wörterbuch zur inneren Sicherheit [Text] // H.J. Lange (Hrsg.). – Wiesbaden: Verlag Für Sozialwiss, 2009. – 321 s.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2014

REFERENCES:

1. Zapobihannia radykalizatsii i teroryzmu: mizhnarodnyi dosvid i natsionalnyi vymir: zb. mat-liv «kruhloho stolu» (Preventing radicalization and terrorism: international experience and national dimension: Proceedings of the «round table»). K.: NISD, 2012. 104 p.
2. Kontsepsiia borotby z teroryzmom. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.04.2013 roku № 230/2013 (The concept

- of fighting terrorism. Decree of the President of Ukraine from 04.25.2013, №230/2013). Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/230/2013>.
3. *Hutsalo M. H.* Formuvannia mekhanizmiv protydii mizhnarodnomu teroryzmu (Formation mechanisms of combating terrorism). *Stratehichni priorityty*. 2011. no. 2 (19). pp. 156-162.
 4. *Hutsalo M. H.* Novyi profil mizhnarodnoho teroryzmu (New profile of international terrorism). *Stratehichni priorityty*. 2012. no 4. pp. 174-181.
 5. *Kantsir V.S.* Teroryzm yak oznaka sotsialno-psykholohichnoi kryzy suspilstva (Terrorism as a sign of social and psychological crisis of society). *Pravo Ukrainy*. 2010. no 3. pp. 197-203.
 6. *Kantsir V. S.* Filosofiia mizhnarodnoho teroryzmu: pravovyi vymir: avtoreferat... d-r yuryd. nauk, spets.: 12.00.12 - filosofiia prava (The philosophy of international terrorism: the legal dimension (Dissertation of Legal Sciences). Lviv: *Lvivskiy derzh. un-t vnutrishnikh sprav*, 2011. 34 p.
 7. *Krutov V.* Kontseptualni pidkhody do problemy vynyknennia ta poshyrennia ekstremizmu y teroryzmu (Conceptual approaches to the emergence and spread of extremism and terrorism). K.: *NISD*, 2011. 120 p.
 8. *Lipkan V.A.* Borotba z teroryzmozmonohrafiia (Combating terrorism: a monograph). K.: *KNT*, 2009. 192 p.
 9. *Antypenko V.F.* Mekhanyzm mezhdunarodno-pravovoho rehulyrovanyia borby s teroryzmozmonohrafiia (Mechanism of international legal regulation of the fight against terrorism (Dissertation of Legal Sciences). M., 2004. 476 p.
 10. *Trunov Y.L.* Teroryzm. Pravovye aspekty protyvodeistviya. Normatyvnye i mezhdunarodnye pravovye aktu s kommentaryami (Terrorism. Legal aspects of counteraction. Regulations and international legislation with comments). M.: *EKSMO*, 2007. 768 p.
 11. *Rosen S.J.* Measures Against International Terrorism. London: World Security, 2009. 201 p.
 12. *Rosie G.* The Directory of International Terrorism. Edinburgh. Mainstream, 2008. 218 p.
 13. *Hirschmann K.* Der Kampf gegen den Terrorismus. Strategien und Handlungserfordernisse in Deutschland (The fight against terrorism. Strategies and requirements for action in Germany). Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag GmbH, 2010. 432 p.
 14. *Lange N. J.* Wörterbuch zur inneren Sicherheit (Dictionary on internal security). Wiesbaden: Verlag Für Sozialwiss, 2009. 321 p.

Щиголев Павло Вікторович – здобувач

Воєнно-дипломатична академія Міністерства оборони України

Адреса: 04050, м. Київ, вул. Мельникова, 81

E-mail: smokliak1@yandex.ru

Shchigolev Pavlo Viktorovich – applicant

Military diplomatic academy of the Ministry of Defense of Ukraine

Address: 81, Melnikova Str., Kyiv, 04050

E-mail: smokliak1@yandex.ru